

Тепер, з відстані декількох тисяч кілометрів і з віддалі півтора десятка років з того часу, я надсилаю цій українській молоді, яку я бачив, і яку я вчив, привіт і побажання світлого майбутнього, що вона його цілком заслуговує і — вірю — виборе собі!

Дубровський В. Селянські діти // Український селянин (Мюнхен, Німеччина; Нью-Йорк, США). 1953. Ч. 3 (7). С. 3

Шановні читачі!

Мемуари, які ви тримаєте в руках — це «дрібні замітки на великі теми» (за назвою одного із блоків спогадів) непересічного українця, Василя Васильовича Дубровського (1897–1966). В. Дубровський всім своїм життям та наступними трьома поколіннями нащадків довів, що, переживши репресії 1930-х рр., будучи «неблагодійним» для радянської системи та «стертим» з історичного обрію, навіть в еміграції, можна до останнього подиху залишатися відданим Україні.

Це вже друга книга, що видається з легкої руки та за сприяння нащадків В. Дубровського, які, живучи у Німеччині, пишаються українським корінням, вільно спілкуються українською й активно працюють у молодіжній українській скаутській організації «Пласт». Вони щиро дотримуються настанови пращура: «...розпорошені долею по чужих землях, ми всюди і завжди відчуваємо свою моральну єдність»¹.

Більше того, у 2018 р. донька В. Дубровського Світлана, онука Оксана та правнучка Ліна вшанували пам'ять вченого, відвідавши Україну та особисто взявши участь у презентаціях монографії «Правда і добра воля переможуть». Життя та діяльність Василя Дубровського в Україні (1897–1943)² у Чернігові, Харкові та Києві. Ще однією приємною несподіванкою стало відзначення книги у Всеукраїнському бібліотечному «Біогра-

¹Державний архів Чернігівської області (далі — ДАЧО). Ф.Р. 9044. Оп. 1. Спр. 83. Арк. 1.

²Казимір В. А. «Правда і добра воля переможуть». Життя та діяльність Василя Дубровського в Україні (1897–1943). Харків–Чернігів, 2018. 312 с.

фічному рейтингу — 2018» — монографія увійшла у топ-10 у номінації «Життєпис».

Актуальність видання мемуарів В. Дубровського зумовлена загальним зростанням уваги з боку фахівців і широких верств громадськості до доробку та діяльності українських вчених доби «розстріляного Відродження», еміграційних сторінок їх життя та унікальних за своєю інформативністю мемуарів. Саме у цьому контексті заслуговує на увагу постать Василя Дубровського, який під час перебування на теренах Батьківщини встиг виявити себе у різних іпостасях: історика, педагога, архівіста, музеєзнавця, краєзнавця, сходознавця. Він жив та плідно працював в Україні до 1933 р., коли його було репресовано за сфальсифікованим звинуваченням. В. Дубровський повернувся із заслання до Сибіру лише у 1937 р., а у 1941 р., вкрай зневірівшись у радянській системі, залишився на окупованій території. У 1943 р. він виїхав до Польщі, потім до Німеччини й згодом до США. Зауважимо, що його чесне ім'я було реабілітоване занадто пізно — у 1995 р., коли В. Дубровського вже не було на цьому світі. Незважаючи на вихід комплексної монографії про ключові віхи його життя та діяльності в Україні у 2018 р., відновлення та популяризація наукових ідей, концепцій та інформації про доступний доробок непересічного українця актуальні й зараз.

Зазначимо, що ми не ставимо собі за мету у цій роботі ще раз докладно висвітлити віхи життя та діяльності В. Дубровського, оскільки цьому присвячена монографія «Правда і добра воля переможуть». Життя та діяльність Василя Дубровського в Україні (1897–1943)». Дублюємо унікальні світлини з сімейного архіву Дубровський-Микитчак, оприлюднені у вже згадуваній праці¹⁾.

Мемуари В. Дубровського відтворюють маловідомі аспекти життя вченого, пояснюють мотиви його поведінки та розкривають нам ще невідомі риси його особистості. Одразу зауважимо, що подана у книзі підбірка спогадів — це лише невелика частина еміграційного доробку науковця. Донька вченого Світлана Микитчак, яка активно долучилася до відновлення пам'яті вченого, розповіла, що коли батько з матір'ю переїжджали до Річмонду (штат Вірджинія, США) на початку 1956 р., вона вийшла заміж і залишилася у Німеччині. Відтак, їй та її доньці Оксані доступна лише невелика частина еміграційних праць вченого. Останні роки свого життя В. Дубровський мешкав із сином, родина якого не приділила належної уваги збереженню наукової спадщини батька. Найвірогідніше, рукописи невиданих мемуарів В. Дубровського назавжди втрачено, як, до речі, і кілька рукописів, привезених з України. Крім того, роботу ускладнює те, що не збереглося переліку виданих в еміграції студій, які розпоро-

¹⁾Казимір В.А. «Правда і добра воля переможуть». Життя та діяльність Василя Дубровського в Україні (1897–1943). Харків-Чернігів, 2018. С. 279–292.

ДРІБНІ ЗАМІТКИ НА ВЕЛИКІ ТЕМИ

СТОРІНКИ МЕМУАРІВ
ТА ПУБЛІЦИСТИКИ

АКАД. ДМИТРО ІВАНОВИЧ БАГАЛІЙ

(1857–1932)

(СТОРІНКИ З СПОГАДІВ)

Кожен з трьох Дмитрів Івановичів, видатних українських істориків новішого часу, заслуговує того, щоб за нього було згадано все, що потрібно для повної оцінки його й увічнення пам'яті як науковця й громадянина. Це — шляхетний акад. Д. І. Дорошенко¹, «останній запорожець» — акад. Д. І. Яворницький² і невтомний, до глибокої старости — дослідник і громадський діяч — акад. Д. І. Багалій³. Вони ніби репрезентували три частини Великої України: перший — її Лівобережжя — Гетьманщину, другий — Степове Запоріжжя, третій — Слобідську Україну. І за напрямком свого громадського думання кожен з них ніби репрезентує окрему течію, що історично склалася в самому українському народі: перший — старшинську, консервативно-монархічну, другий — течію республіканської запорізької вольности, третій — ліберально-демократичної міської людности. Такі три яскраві особистості ніби втілювали ті морально-політичні надбання, що їх мав український народ на початку ХХ століття (не всі, звичайно, а тільки зазначені). Тому освітлення думок, поведінки й діяльності цих трьох осіб має значення не тільки особисте (біографічне), але й далеко ширше — громадське, всеукраїнське. Знавши з них найбільше останнього — акад. Д. І. Багалія, — я вважав би за доцільне в річницю його пам'яті⁴ оголосити дещо з своїх спогадів з метою увічнення тих нетлінних цінностей, що їх життя й діяльність цього видатного сина України залишили по собі для добра нащадків.

Познайомився я з акад. Д. І. Багалієм в 1923 році у Харкові, коли був там на нараді представників Губерніяльних Архівів України, що відбулася при Укрцентрархіві (Українське Центральне Архівне Управління) при ВУЦВК⁴. В той час акад. Д. І. Багалій був заступником керівника Укрцентрархіву. А оскільки формальний керівник, звичайно який-небудь високий партієць, не розумівся на справах архівів, не цікавився ними і часто змінювався на іншого «керівника»², — то фактично акад. Д. І. Багалій

¹Писано в 1957 р.

²Див.: В. Дубровський «Завцентрархівом тов. Тетін» в «Наш. Кличі» за 1/Х.1959.

Такий вже об'єднаний Інститут проіснував ще декілька місяців, при чому виявилася повна розбіжність поміж професорською і ком'ячейковою частинами цього Інституту. Це довело влітку 1933 року, після смерті М. Скрипника⁴⁹, до розгрому цього Інституту: одні з професорів самі за часно вийшли з нього (проф. О.С. Федоровський), а інші потрапили на советську каторгу (проф. С.А. Таранушенко, проф. В.М. Зуммер⁵⁰, проф. Д.П. Гордєєв⁵¹, я й багато інших), декого повиключали за ухвалою ком'ячейки, що тепер вже ніхто не міг їй протиставитися, бо й директор Похилевич був комуніст. Але й ком'ячейка потрапила на слизьке, бо восени 1933 року цей Інститут розформували, і їх так само перешерстили, кого куди. Один тільки гнучкий і «свій в доску» Антін Козаченко вислизнув сухим з цього марксистського потоку й опинився навіть у Москві, як науковець в якомусь музеї.

Дмитро Іванович вже не побачив цього розгрому створеної ним поважної української наукової інституції. У цьому його доля була щасливішою за нашу. Хай же тепер рідна Земля буде йому легкою, а ми, його учні й друзі, згадуємо його заслуги в день його річниці добрим словом вдячності й пошани.

*Календар-альманах «Відродження» на 1960 р.
Буенос-Айрес, 1959. С. 28–50.*

Примітки:

1. Дорошенко Дмитро Іванович (1882–1951) — український історик, державний, громадський і політичний діяч, дипломат, публіцист, літературознавець, бібліограф. Один із засновників Української Центральної Ради, товариш її голови. У 1917 р. заступник губернського комісара Київської губернії, комісар Тимчасового уряду Галичини та Буковини, губернський комісар Чернігівської губернії. За Української Держави — голова Української телеграфної агенції, міністр закордонних справ. У 1919 р. емігрував, але продовжував брати активну участь в діяльності українських наукових установ.

2. Яворницький Дмитро Іванович (1855–1940) — український історик, археолог, етнограф, фольклорист, письменник, дослідник історії українського козацтва, дійсний член Наукового товариства імені Шевченка (1914). У 1924–1929 рр. очолював кафедру українознавства Катеринославського інституту народної освіти. Академік ВУАН (1929).

3. Багалій Дмитро Іванович (1857–1932 рр.) — український історик, філософ та громадський діяч. Ректор Імператорського Харківського університету (1905–1910), один із фундаторів, академік Української Академії Наук (1919). У 1920–30-х рр. викладав історію України у Харківському та

СПОГАД ПРО ПРОФЕСОРА М.Н. ПЕТРОВСЬКОГО (26.XI.1894 – 20.VII.1951)

Микола Неонович Петровський був сином о. Неона Петровського, священика с. Кудрівка Сосницького повіту Чернігівської губернії¹. Середовище його походження й оточення його дитинства наклали свій відбиток на нього. Сосниччина має старовинні діалектологічні особливості: там, наприклад, зберігся досі архаїчний дифтонг «yo», замість «і» в закритих складах. Призвичаївшись до цього дифтонгу з дитинства, Петровський і в дорослому віці завжди вимовляв: «куонь», «вуол», «вуон» (замість — «кінь», «віл», «він») тощо. Це притягало увагу багатьох до його незвичайної вимови. Одного разу, в Харкові на засіданні Інституту Історії Української Культури акад. Д.І. Багалія, один з присутніх, послухавши трохи виступ Петровського, звернувся до мене пошепки.

— «Що це за професор, що розмовляє дифтонгами?»

Я пояснив йому причину такого дивного явища.

З Петровським мене в'язало знайомство ще з часів нашого навчання у Чернігівській Духовній Семінарії, де я був у рр. 1911–1915. Петровський був на два класи поперед мене, тому що він народився на три роки раніше за мене. Але він продовжував вчитися ще в 5 і 6-й класах Семінарії (спеціальних, богословських), в той час, як я вийшов з Семінарії після закінчення 4-ої загальноосвітньої класи. Тому до Ніженського Історико-Філологічного Інституту кн. Безбородька ми вступали у 1915-му році разом. За тих часів була велика різниця поміж загально-освітніми класами Семінарії — 1, 2, 3 і 4-ою, що відповідали 5-8 класам класичної гімназії, і спеціальними — 5 і 6 класами, де були виключно богословські дисципліни. Адміністрація Семінарії тримала учнів загальноосвітніх класів суворо й навчання там було наполегливе. «Богослови» ж 5 і 6-ої класи почувалися вільніше, і адміністрація ставилася до них, як вже до дорослих людей, тобто майже готових священиків. Через те, що більшість найліпших учнів покидали Семінарію після 4-ої класи, кадрових семінаристів у 5 і 6-ій класах було наполовину менше. Порожні вакансії заповнювалися т. зв. «вільними слухачами», що ними були диякони чи псаломщики (дячки), що їх

самодержцем 2-го Відділу в повному розумінні цього слова. Над ним був тільки один НСТР Френкель, і якоюсь мірою, але меншою — Кузнецов.

3. КАЦЕТ — «ШТАБНА ФАЛАНГА — УРУЛЬГА» (див. сх. Ч. 1).

Кацет, що до нього нас привезли в червні 1934 року, називався «Штабною фалангою 2-го Відділу БАМЛАГ'у». На відстані приблизно кілометра на захід від залізничної станції Урульга, Забайкальської залізниці, на піскуватому узгір'ї, було обгороджено подвійним плетивом колючого дроту простір прямокутної форми. На чотирьох кутах цієї задротованої площі стояли на високих палях вартові дерев'яні вежі, на яких удень і вночі стояли озброєні вартові ВОХР'у¹⁸, наготові стріляти в кожного, хто насмівся б утікати з цього кацету або пробратися в середину. До кацету був тільки один вхід через приміщення вахти, та замкнуті ворота біля неї. Вразі потреби (приїзду підводи з вантажем, або автомашин начальства) ці ворота відчиняв один із вартових. Кожний піший, хто входив або виходив з табору, мусив показувати у віконце вартовому свою перепустку; входити й виходити без цього показу було суворо заборонено.

Всередині кацету стояли одноповерхові, рубані з дерева, чорні (тобто не обмазані глиною й не побілені вапном) бараки: ліворуч довгий барак, де була частина адміністрації фаланги, з мешканнями начальника фаланги, виховника, канцелярія, «каптьорка» (склад речей), далі — їдальня,

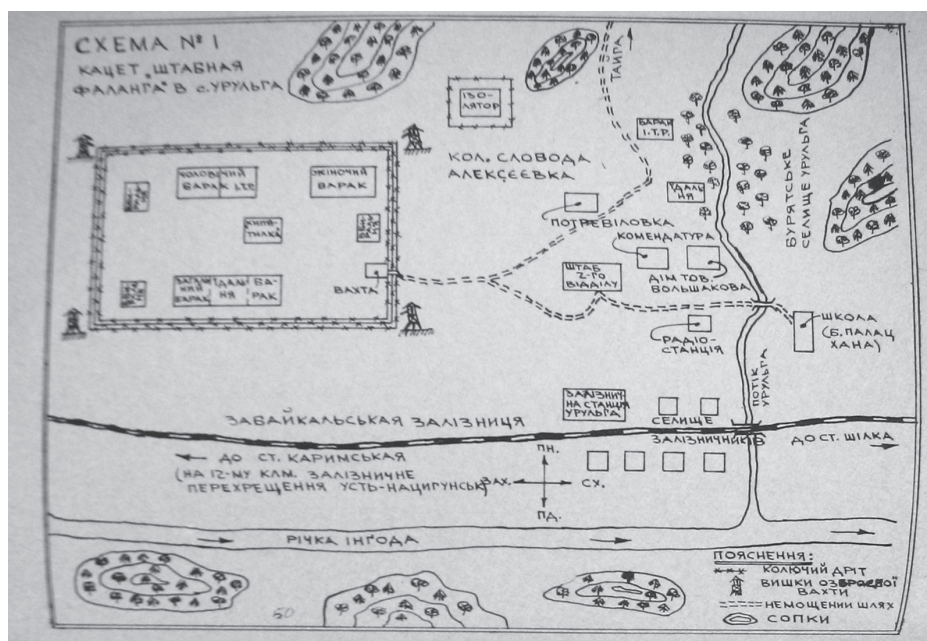

Схема Ч. 1

ВІДШМАРОВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО КОМУНІСТА

Не минуло й півсотні років з часу смерті Василя Михайловича Еланського-Блакитного¹ (1894–1925), як московська влада в Україні вирішила відшмарувати його від того бруду, що раніше сама на нього понакидувала. Так, в I-му томі УРЕ (Київ, 1959 р.)² можна тепер прочитати нову біографію небіжчика, навіть з невеликим портретом його (стор. 609–610). Його там кваліфіковано як «українського радянського письменника і громадського діяча». Але в подробицях цієї біографії дещо промовчано, а дещо представлено в неутраальному освітленні, ніби раніше московські більшовики, особливо за часів диктатури Постишева в Україні, ніколи не плямували й не проклинали В. Еланського.

Спочатку про деякі фактичні помилки УРЕ. Там надруковано, що В. Еланський народився «у с. Козлах Любецького району на Чернігівщині в сім'ї священика» (формула советського евфемізму!). Дійсно, він був сином священика с. Козел (а не Козли!) Чернігівського повіту, Козлянської волості. В т. 9-му УРЕ назву села — «Козел» зазначено вірно. В 1936-му році с. Козел було перейменоване чомусь на Михайло-Коцюбинське (?) (т. 9, стор. 154). Ніколи с. Козел не належало до Любецького району (м. Любеч звідти надто для цього далеко), а за старих часів було центром Козлянської волости, а тепер є центром Михайло-Коцюбинського району (див.: «Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 січня 1962 р.», Київ, 1962 р., стор. 248).

Коли В. Еланський був ще в дитячому віці, його батько помер. У його матері-вдови було ще двоє дітей: донька Ольга і другий син, — всі молодші за Василя. Я знав цю осиротілу родину, бо в рр. 1907–12 я гостював улітку в родині моєї тітки Олександри, що була дружиною о. Л. Добровольського, що був тоді парохом³ церкви в с. Козлі. Родина Еланських жила дуже бідно, бо не мала жодних джерел прибутку, крім невеликої ділянки землі, т. зв. «дужної», що її парафія приділила вдові свого священика для прогодовання. Як діти-сироти священика, Василь, його сестра і брат мали право на безплатне навчання в духовних школах і утримання при них (прохарчування й приміщення в учнівському гуртожитку), як т. зв. «ка-

12. Єпархіальна вулиця — вулиця в Харкові, що виникла в середині XIX ст. як Старокладовищенська вулиця. Перейменована у 1892 р. в Єпархіальну в зв'язку з розташуванням Жіночого єпархіального училища. Нині має назву — вулиця Алчевських.

13. Чернишевська вулиця — одна з історичних вулиць Харкова.

14. Постишев Павло Петрович (1887–1939) — радянський партійний і державний діяч. Один з головних організаторів Голодомору 1932–1933 рр. в Україні.

NEITHER POLE, NOR RUSSIAN!

Залізної логіки історичного розвитку і сили фактів ніхто не може заперечувати, а неминучості воскресіння української нації ніхто не може затримати. Так виглядає справа з об'єктивного погляду. Але суб'єктивно, в свідомості людей можуть бути не лише поступові ідеї сучасного з передбаченням майбутнього, а також і цілком реакційні потягнення вернутися назад, до старих, передреволюційних уявлень і віджилих архаїчних форм. Для російських закам'янілих чорносотенців-єдиноділімівців український національно-визвольний рух досі ще уявляється як «тупість ілі провокація». Для забреханих російських імперіалістів він є лише одною з форм «контрреволюції». Для деяких шовіністів — це лише «хлопська реbelieя гайдамаків-русинів», яких треба приборкати вогнем і мечем. Для решти світу Україна, як стала вона існувати, є об'єктом завойовництва, або політичної гри.

Так, як і завжди бувало, поступові сили не перемагають відразу й цілком у боротьбі з силами назадняцтва і реакції. Тому ми, українці, перебуємо не на спокійній височині остаточних досягнень, а в русі змінливої гри духовних і фізичних сил і інерції мас. Доводиться знову і знову виборювати день-одо-дня те, що вчора здавалося вже досягнутим і стабільно-неспірним, доводиться виголошені ідеї втілювати в життя довгим і тяжким шляхом наполегливої і впертої дії.

Так, 1945 рік ознаменувався для нас тим, що довгождана і виміряно рятівнича демократія приголомшила нас цілком несподіваним невизнанням української національності. Крицево-ледяна, байдужо-формальна постава щодо визначення українців, не як українців, а поділ, розділення їх за державною приналежністю як поляків або росіян, на підставі кордонів на 1.9.1939 року — здавалася нам і була в дійсності разючим запереченням на практиці тих високогуманних гасел волі народів і людей, що були проголошені в Атлантийській Хартії¹ і статуті ООН².

Не всі українці мали свідомість і мужність обстоювати своє несумнівне право бути і називатися українцями. З причин помилково уявлюваного кращого самозбереження, звички, або хлопського почуття нижчовартості, знайшлося чимало українців, які зголосилися і записалися як поляки чи росіяни. Яка цим боягузством і назадняцтвом була вчинена шкода для нашої справи — зараз важко це оцінити повністю. Але такий чин, несумнівно, багато нашкодив нам. Такий акт «самозречення» віддав все україн-

ство і його окремих членів на ласку й поталу його ворогів. Націонал-шовіністи раділи з цього, бо вони ясно знали, що їм самим це потрібно.

Але непорушно мужня постава української патріотичної молоді та політичної еміграції, старої і нової, перемагали цю капітулянтську рабську психологію повернення до старого ярма, до самозаперечення своєї національної істоти. Слабенькі душі і досі ще пробують шукати холопського компромісу, аби було тихо та спокійно.

Цілою низкою декларацій, протестів, заяв, листів, конфліктів тощо вільна частина української нації на еміграції в Європі виборола собі в минулому році фактичну можливість бути і називатися тим, чим вона насправді є. Практично це визначало: засновувались табори українців-бездержавників; українців почали реєструвати, таки як українців, а не як поляків і росіян; з'явилися вільні і легальні часописи і видання українською мовою; у лютому ц. р., нарешті, ООН визнала право азилу³ для втікачів політемігрантів, в тім числі і українців; не зважаючи на впертий спротив проти цього російських окупантів, всі прогресивні і вільнолюбиві гуманісти всесвіту виступили — усно і в пресі — на захист українських і всіх інших скитальців в Європі і т. ін. Це визначало несумнівну перемогу української ідеї над агентурою ворожого насильства, терору і брехні. Але ця перемога не є остаточною. Ворожі нам сили не заспокоїлись на цьому, не можуть припинити і не припинять свої дії. Перелаштувавшись після лютневої поразки і намітивши нові тактичні заходи тієї ж незмінної мети — знищення української політичної еміграції, — вони наполегливо дбають про своє. Знову починається реєстраційне перейменовування українців на поляків і росіян. Нам невідомі «поважні» статистичні підвалини для такого денационалізаційного притиску на українство. Ми можемо лише здогадуватися про причини цього. Але, незалежно від влучності нашої здогадки, ми певні, що кожен свідомий українець на всяку пропозицію переписатися до чужої національності має право у відповідь на це сказати:

— Neither Pole, nor Russian! Only Ukrainian! — тобто: Ні поляк, ні росіянин! Лише українець!

Майте свідомість і мужність бути українцями.

*Українські вісті. 1946.
25 липня. Ч. 27. С. 3.*

Примітки:

1. Атлантична хартія — декларація, яку підписали 14 серпня 1941 р. Ф. Рузвельт (США) і В. Черчіль (Велика Британія). Важливий крок щодо створення Антигітлерівської коаліції.

2. Статут ООН (Статут Організації Об'єднаних Націй) — міжнародна угода, підписана 26 червня 1945 р. в Сан-Франциско на заключному засіданні Конференції Об'єднаних Націй зі створення Міжнародної Організації п'ятдесятьма державами. Набув чинності 24 жовтня 1945 р., після того, як був ратифікований постійними членами Ради Безпеки ООН.

3. Право азилу — право прихистку. Визнане світовою спільнотою право людини на пошук прихистка від переслідування, а також право держави надавати прихисток на своїй території.

НАЙНОВІША СОВЕТСЬКА КОНЦЕПЦІЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Кожен дослідник історії своєї батьківщини повинен дотримуватися обов'язково вимог науки щодо повноти, безсторонності добору й критики джерел, а також об'єктивності зображення процесу історичного розвитку. Писання рідної історії не може бути відмінним від писання історії інших країн або всесвіту, але цілком зрозуміле патріотичне зафарблення рідної історії, навпаки, повинно спонукати історика до якнайсоліднішого опрацювання й викладу своєї теми.

Саме таке ставлення до свого обов'язку ми бачимо в творах основоположників історичної науки України — М. Максимовича¹, М. Костомарова², О. Лазаревського³, В. Антоновича, Д. Багалія, М. Грушевського і їхніх учнів. Зовсім інший підхід до дослідження й викладу історії України ми бачимо в спробах істориків-марксистів написати історію України по-своєму. Першу таку спробу зробив у 20-х роках М. Яворський, але зазнав краху як особисто, так і науково (його книжки советська влада винищила). М. Яворський⁴ визнавав окремішність українського історичного процесу, але пояснював його з позицій партійної марксо-ленінської доктрини. Проти концепції М. Яворського, окремішність українського історичного процесу, особливо гостро виступали послідовники школи ак. М. Покровського (Шпунт та інш.).

Другу спробу зробила, вже після ліквідації школи М. Яворського, група істориків з ВУАМЛІНУ⁵ під редакцією Карпенка, зовсім невідомого перед тим історика, людини призначеної від агітпропу ЦК КПБУ для того, щоб заповнити порожнечу, що створилася на комуністичному науковому фронті після дискредитації й зникнення книжки М. Яворського. Уже артільний спосіб складання «Історії України» під редакцією Карпенка пояснюється не тільки психозом колективності під Советами, — але також і природнім обрахунком «перестраховки» від критики й самокритики, яка безумовно страшніша для автора індивідуального, ніж колективного. Але в усій цій праці під редакцією Карпенка окремі розділи її, написані різними авторами, почасти й позапартійними, не були узгоджені цілком один з одним. Отже, помічалася строкатість викладу й протиріччя між автора-

ОСНОВНІ ПУБЛІКАЦІЇ ПРО ВАСИЛЯ ДУБРОВСЬКОГО

1. Астаф'єв О.Г. Світ як стан духу // Сіверянський літопис. 1997. № 6. С. 37–40.
2. Биковський Л. Василь Дубровський (1897–1966): [Некролог] // Український історик. 1966. Ч. 1–2. С. 92–97.
3. Бульбенко Ф. Професор Василь В. Дубровський // Свобода (Нью-Йорк, США). 1966. Ч. 91. С. 2.; Ч. 92. С. 2, 4.
4. Герасимова Г. Дубровський В.В. // Українські історики ХХ століття: [біобібліографічний довідник]. К., 2004. Випуск 2. Частина 2. С. 152–155.
5. Казимір В. Василь Дубровський: становлення особистості (1897–1919) // Слов'янський вісник: Збірник наукових праць. Серія: Історичні і політичні науки. Рівне, 2012. Вип. 13. С. 43–46.
6. Казимір В. Діяльність В. Дубровського на чолі харківської «Прогресу» (1941–1943) // Сіверянський літопис. Чернігів, 2011. № 6. С. 96–103.
7. Казимір В. До питання про педагогічну діяльність В. Дубровського (1919–1925 рр.) // Гілея. К, 2012. Вип. 4 (59). С. 49–52.
8. Казимір В. Історія Чернігівщини у науковому доробку В. Дубровського (1897–1966) // Історія та географія: Збірник наукових праць. Харків, 2011. Вип. 42. С. 175–179.
9. Казимір В. Музейна справа у науковому доробку В. Дубровського // Сіверщина в історії України: Збірник наукових праць. К.; Глухів, 2012. Вип. 5. С. 361–363.
10. Казимір В. Науково-організаційна діяльність В. Дубровського (1911–1925) // Історія та географія: Збірник наукових праць. Харків, 2012. Вип. 45. С. 184–190.
11. Казимір В.А. «Правда і добра воля переможуть». Життя та діяльність Василя Дубровського в Україні (1897–1943): монографія. Харків–Чернігів : Видавець Олександр Савчук, 2018. 312 с.
12. Коваль О., Матяш І. Дубровський Василь Васильович // Українські архівісти: [біобібліографічний довідник]. К., 1999. Вип. 1. (XIX ст. – 1930-ті рр.). С. 126–129.
13. Кочубей Ю.М. В.В. Дубровський (1897–1966) як сходознавець. К.: Інститут сходознавства імені А.Ю. Кримського НАН України, 2011. 544 с.
14. Курас Г. Хотів одного — бути вільним (До 40-ліття від дня смерті проф. Василя Дубровського) // Свобода (Нью-Йорк, США). 2006. № 43. С. 9–10.
15. Курас Г. Хочу відчувати себе вільним (До 110-ліття від дня народження В. Дубровського) // Сіверянський літопис. 2007. № 1 (73). С. 136–141.

ОПРАЦЬОВАНІ ТА ВІДОМІ ЕМІГРАЦІЙНІ СТУДІЇ ВАСИЛЯ ДУБРОВСЬКОГО¹⁾

1944

Архів Пульхерії Івановни. Прага: Видання Українського історично-філологічного товариства в Празі, 1944. 11 с.

Злидариха (Притча) // Земля (Пляуен, Німеччина). 1944. № 4. 1 жовтня. С. 4. (Під псевдонімом В. Черногай).

Спекулянт // Краківські Вісті. 1944. Ч. 92. 2 травня. С. 2–3.

1945

Батько Нестор Махно. На чужині: Видання Українського Чорноморського Інституту, 1945. Ч. 29. 23 с.

1946

Вигнанці-втікачі. До історії нової української еміграції. Женева: Видавництво організованого українського громадянства, 1946. (Під псевдонімом В. Лісовицький).

Другий відділ Бамлагу'у ГПУ-НКВД // Наша Батьківщина. 1946. № 41–42. С. 4–8.; № 45–46. С. 3–6; № 47–48. С. 3–5; № 49–50. С. 3–5, 8; № 51–52. С. 4–6.

Знищені республіки // Збірник Українського Морського Інституту. Женева; Майнц-Кастель: Український Морський Інститут, 1946. Ч. 59. — С. 31–39.

Людина з пекла // Час (Фюрт, Німеччина). 1946. 10 серпня. (Під псевдонімом В. Черногай).

Україна й Крим в історичних взаєминах (історико-бібліографічна студія). Женева: Український морський інститут, 1946. 49 с.

Фонар Іванович // Час (Фюрт, Німеччина). 1946. Ч. 46. 12 жовтня. (Під псевдонімом В. Черногай).

Хресне знамення (Уривок зі спогадів) // Час (Фюрт, Німеччина). 1946. Ч. 19. 18 травня. (під псевдонімом В. Черногай).

Чоловік... // Час (Фюрт, Німеччина). 1946. 17 листопада. С. 6. (Під псевдонімом В. Черногай).

¹⁾Подано лише праці еміграційного періоду. Перелік робіт В. Дубровського, до якого входять студії, написані в Україні, див. Казимір В.А. «Правда і добра воля переможуть». Життя та діяльність Василя Дубровського в Україні (1897–1943): монографія. Харків–Чернігів : Видавець Олександр Савчук, 2018. С. 293–302.

При складанні переліку також використано матеріали Г. Кураса. Див.: ДАЧО. Ф.Р. 9044. Оп. 1. Спр. 60. Арк. 1–23.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Абель Р. — 290, 293

Айзенгауер (Ейзенхауер) Д. — 290, 293

Айзеншток І.Я. — 27, 42

Аксьонов Н.І. — 118, 126, 130, 143

Алексєєв Г.П. — 49, 59-60

Альперович — 30-33, 36-37, 88

Антонович В.Б. — 63, 67-68, 251, 253, 256, 273

Антонович Д. В. — 284

Антонович М. — 214

Апостол Д.П. — 33-36, 75-76, 81, 86, 162, 237-238, 240

Ачкокракли О. — 77-79, 81

Багалій Д.І. — 16, 21-32, 33-44, 46, 76-77, 81-82, 87-89, 91, 183, 251, 254, 311

Бажан М. — 288-289

Бакланов — 184

Барвінський В.О. — 31, 33, 43, 274

Барун Р. — 97-98

Баттістіні М. — 184, 187

Бауер Р. — 105

Бек — 206-209, 211-212

Белінський В.Г. — 267, 281

Бєсов — 117, 148

Бобринський — 265

Богдан — 105

Боголюбов М. — 184, 187

Боголюбський А. — 260, 281

Богоявленський — 118

Богусевич В.А. — 252, 255

Бойко І.Д. — 252-253, 262, 264, 269-270, 277

Бок, фон Федор — 213-214, 216

Большаков — 117-118, 121, 123-125, 127, 132, 135, 139-141, 148-151

Бонч-Бруєвич В. — 106

Боплан, Гійом Левассер де — 63, 68

Борисоглібський Г.І. — 185, 188

Боронат О. — 184

Брагінський Л. — 184, 187

Брон О.М. — 184, 187

Брун К.І. — 184, 187

Булганін — 153

Булдовський Феофіл (Теофіл) — 168-170, 172

Бульбенко Ф. — 12, 303

Бурячок І.М. — 185, 189

Бутвін — 95

Бухарін М.І. — 178, 180, 275

Василенко М.П. — 75, 86, 90, 289

Васьківський М. — 170

Веретенников (Веретенніков) В.І. — 26, 33, 42

Верховинець В. — 185, 189

Вершигора П. — 278

Ветухов (Ветухів) О.П. — 27, 42

Виговський І. — 256, 273, 280

Винниченко В.К. — 185, 234, 236, 253, 274, 276

ДОДАТКИ

*Василь та Ольга Дубровські. Річмонд (США).
Світлина 10.12.1963 р.*

Ольга Михайлівна Дубровська (Галкіна), дружина

Василь та Ольга Дубровські. США. Світлина 23.10.1961 р.

Проф. В. Дубровський

Україна і Крим в історичних взаєминах.¹⁾1. Загальний історико-географічний огляд.

Найближча до України східна країна, як у літературі, так і на карті, є Крим (Таврида). Звігаймо, східною країною він є не своєю географічною ситуацією, а через те, що з XIII ст. тут посіли скіфські татарські племена, що спалили на той час татари і український степ і навіть на території українського населення від себе деякі українські землі. Пам'ятаючи, якщо казати про історичні взаємини України з Кримом в асиміляційно-сформувальному, то треба починати огляд з того саме часу — з середини XIII ст. і казати про Крим татарсько-турський, як найближчого сусіда України протягом 700 років (у 1929 р. вийшов з друку збірник Т. Г. Гітти українських книг з татарами під р. Калми).

Україна і Крим мають найбільш широкі сполучення, які можна тільки собі уявити. Є добрий суходільний шлях, до північної частини Криму є власне природоохоронний український степ і сполучає його з останніми східними землями, т. зв. Перекопський. Є також і водний шлях — від ^{Дніпра} вгору по північних українських річках — Дніпра, Буга, Дністра і деяку морську перерезку дуже небагато припинити до важливих середків Криму. Над східною частиною України — Чорним морем і Чорноземним морем Крим падає цілком, а відносно басейну Дніпра він має всі вигоди дуже вигідно.

2) Не дивно, що цей Кримський степ заселено у великій мірі українською людністю. За статистикою (офіційною!) 1897 р. у Криму було 62,679 українців, при чому у Севастопольському повіті було 21,2% української людності серед загальної кількості населення, у Перекопському — 22%, у Керчі — 16,1%, у Феодосійському повіті — 11,5%, у Севастополі — 13,1% (див. "Др. нарад в сьв. промислах і квітковцях", Сиб. 1916, т. II, стр. 389). Різні автори та навіть офіційні відомості подають протирічливі числа сучасної кількості українців у Криму: 245.700 осіб. до 14,2% ("Всес Крим" вид. Крим. УВК, Сибир. 1926 р.); 77.405 осіб. ("Крим. Пам'ятковник", Сибир., стр. 271); 77.405 до 10,3% (К. В. Вен. "Крим", ГИЗ, М. 1930, стр. 26). Взагалі існує у дослідників тенденція зараховувати українців до татари "татарські" (див. С. А. Усов, "Историко-экономические очерки Крыма", Сибир. 1925, стр. 29, М. Ф. Букетик, "Революция и граждан. война в Крыму", Крымиздат, 1927, стр. 8-9).

1) До речі, московська Каукова асоціація східноазійської маючої не вважає Крим за східну країну, бо ч. її відомості, Бібліогра-